

"Dit lijkt is nog niet helemaal koud"

Photo News

KOS

GEWONE BELGEN EN HUN BUITENGEWONE VERHALEN -
We herdenken de 75ste verjaardag van het begin van de Tweede Wereldoorlog in ons land. De 'grote' verhalen van die oorlog zijn genoegzaam bekend, de 'kleine' veel minder. Ten onrechte. In deze zevendelige reeks brengen wij de buitengewone oorlogsverhalen van zeven gewone Belgen. Nu eens herkenbaar, dan weer wraakroepend, altijd aangrijpend.

30 kilo weegt hij nog, de 23-jarige Julien Jacxsens uit Lissewege. Niet meer dan wat botten samengehouden in een perkamenten zak vel. De Amerikaanse bevrijders ontdekken het zielige hoopje schrijnwerker in een Duits concentratiekamp tussen een stapel lijken. "Deze hier is niet helemaal koud", roept één van de militairen, die in die grootste verschrikking zijn koelbloedigheid bewaart. Julien ligt maandenlang in coma, maar komt erdoor in een Zwitsers sanatorium. En hoe. Hij

leeft, voortaan zal hij proberen te vergeten en met volle teugen genieten. Ook al is het met één long en een massa littekens.

MAANDAG DEEL 6

Zijn hemd staat altijd twee of drie knopen open. Op zijn Italiaans, flirterig. In zijn hand onvermijdelijk een sigaret, en blinkende ogen achter een modieuze zonnebril. Julien Jacxsens viert alle dagen het leven en zijn omgeving moet zich maar aanpassen. Problemen? Die lost zijn knappe, felle vrouw Pia wel op. De schrijnwerker, die in Zwitserland woont, lijkt in niets meer op de stille, teruggetrokken jongeman uit Lissewege die liever opping in het decor dan op te vallen in het café van zijn ouders. De gruwel van de Tweede Wereldoorlog heeft voor die ommekeer gezorgd. Julien heeft als dwangarbeider in Duitsland de hel gezien en is - letterlijk - uit de doden opgestaan. De rest van zijn leven zal hij alle ontberingen proberen te compenseren, en wie kan hem dat kwalijk nemen?

Julien Jacxsens, geboren op 8 november 1922, is het derde kind van de negen nakomelingen die Karel-Louis Jacxsens en zijn vrouw Virginie op de wereld zetten. België is nog lang niet hersteld van de Eerste Wereldoorlog en vader Karel zelf ook niet. Hij heeft vier jaar aan het front gezeten en daarna nog meegedaan aan de Rijnbezetting: goed voor acht frontstreden. Karel is 'gepakt van de gas' en houdt er zware astma-aanvallen aan over, maar dat belet hem niet om samen met zijn vrouw het café 'De Oude Toren' in Lissewege te openen. Al snel blijkt dat één job niet genoeg is om alle mondjes van het grote gezin te voeden. De brave herbergier sjokt dus ook door het dorp met een hondenkar vol vis, die getrokken wordt door zijn geliefde viervoeter Max. Vishandelaar is trouwens

maar één van zijn vele bijbaantjes, want Karel is ook nog eens barbier, baanwerker en klusjesman. Vrouw Virginie is uit hetzelfde hout gesneden. Zij bestiert het grote huishouden, staat achter de toog en borstelt lastige zatlappen buiten, iets waar de zachte Karel niet toe in staat is.

Onderduiken

Als het Duitse leger op 10 mei ons land binnenvalt, telt het gezin Jacxsens nog acht kinderen, de kleine Jean-Pierre is amper 8 maanden oud geworden. De oudste zoon Julien is ondertussen 17 jaar en werkt als leerling-schrijnwerker. Hij timmert, zaagt en schuurt onverdroten voort aan zijn toekomst terwijl de Duitsers het land onder de voet lopen en Lissewege wordt opgeslorpt door het nieuwe Groot-Brugge. De bezetter bouwt enkele bunkers in het schilderachtige witte dorp en legt er ook een stookolie-opslagplaats aan. De bewoners zijn al blij dat Lissewege ditmaal tenminste niet door granaten wordt getroffen zoals in 1914.

In maart '42, als Julien aan de slag is in de kloosterhoeve, wordt de wet op de verplichte tewerkstelling van kracht. Omdat de meeste Duitsers soldaat zijn, worden burgers uit de bezette landen als dwangarbeider ingeschakeld om de Duitse industrie en landbouw op peil te houden. Julien moet naar Duitsland gaan werken, samen met nog andere jongens uit Lissewege. De stille schrijnwerker weigert te vertrekken en duikt onmiddellijk onder. Pater Germain Van Houtte, die telkens tijdens een luchtalarm in de grote kelder van het café 'De Oude Toren' gaat schuilen, beweert dat hij een adres heeft waar de jonge Jacxsens de hele oorlog lang terecht kan. Zover komt het echter niet, want de Duitsers dreigen in Juliens plaats, vader Karel op te pakken. Die man is ondertussen 52

jaar, heeft longproblemen en zou dat beslist niet overleven. Julien meldt zich dus met lood in de schoenen en zal, omdat hij eerst werkweigeraar was, harder aangepakt worden dan zijn collega's.

Over het vertrek van Julien Jacxsens bestaat ook nog een tweede versie van de feiten. Volgens zijn zoon Guido moest Julien niet als dwangarbeider vertrekken, maar nam hij vrijwillig de plaats in van de enige zoon van zijn baas. Nu ja vrijwillig, de eigenaar van de schrijnwerkerij zal er waarschijnlijk goed voor hebben betaald. Pia, de latere echtgenote van Julien, blijft tot op het eind van haar leven verontwaardigd omdat de kerkelijke overheid een rol in die transactie zou hebben gespeeld.

Hoe dan ook, Julien wordt naar een werkkamp in Dessau gedeporteerd, het eerste van de vele kampen. Hij moet er aan de slag bij Junkers 'Flug- und Motorenwerke AG' waar de beruchte 'Ju-87' Stuka-duikbommenwerper voor de Duitse Luftwaffe wordt gemaakt. Werkdagen van twaalf uur zonder eten of drinken en een terreurregime. De fabriek wordt op 7 maart 1945 door 600 Britse bommenwerpers met de grond gelijk gemaakt, net als Dessau zelf. Julien is er dan al lang weg.

Zus Jeanne herinnert zich dat de timmerman één keer voor een kort bezoek terug naar huis komt. Het is een blij weerzien, maar er is ook veel verdriet want Raf, het 8-jarig broertje van Julien, is in '43 gestorven nadat hij een trap kreeg van een bok. Vooral bij vader Karel kwam dat verdriet hard aan. Raf was zijn oogappel, de jongste van alle kinderen.

In welke kampen de schrijnwerker uit Lissewege gezeten heeft, is gissen. Hij moet zo dikwijls van werkplaats wisselen, dat hij elk besef van plaats en tijd kwijtspeelt. De transporten gebeuren meestal 's nachts in veewagons. In verschrikkelijke omstandigheden, die Jacxsens uit zijn geheugen probeert te wissen. Hij weet wel dat

hij op het einde in een munitiefabriek werkte, afgezien van alle andere verschrikkingen ook nog gevaarlijk en ongezond. De artilleriemunitie wordt immers niet meer met samengeperste lucht gevuld, maar met gas voor een groter bereik. Hier klopt hij dagen van 16 uur aan een stuk, maar de ergste nachtmerrie moet nog komen.

Op het einde van de oorlog geeft Hitler het bevel alle dwangarbeiders over te brengen naar uitroeikampen. De geallieerden naderen, de getuigen van de verschrikking in de concentratie- en werkkampen moeten omgebracht worden. In de dagen voor de bevrijding komen er in Dachau transporten met gevangenen toe, en waarschijnlijk is Julien Jacxsens een van hen. Volgens de familie overleeft de schrijnwerker een overdosis morfine die wel fataal is voor verschillende van zijn lotgenoten.

Op 26 april 1945 vertrekt vanuit Dachau de beruchte dodenmars. Zo'n zeventuizend gevangenen, zij die de dwangarbeid, ondervoeding, mishandeling en ziektes doorstonden, worden meegenomen op een lange voettocht. Onderweg worden er veel doodgeschoten door de SS'ers, en anderen bezwijken alsnog door uitputting.

Lagerälteste Oskar Müller, zelf een gevangene, vreest een massamoord op de overgebleven sukkelaars. Hij stuurt twee gevangenen eropuit om contact te leggen met de Amerikanen met de vraag het concentratiekamp te komen bevrijden. Op 29 april bereiken de geallieerden het kampterrein en wat ze daar aantreffen, zal de soldaten tot hun laatste snik achtervolgen. In een open goederentrein vinden ze tweeduizend lijken, en bij het crematorium liggen nog eens drieduizend uitgemergelde doden. De Amerikanen zijn zo geschokt, dat ze de achtergebleven kampwachten executeren en de inwoners van Dachau verplichten het kamp te bezoeken.

Medisch wonder

Julien Jacxsens ligt tussen de lijken en het is een opletende soldaat die plots vaststelt dat dat éne lichaam toch iets warmer aanvoelt dan die andere kadavers. De timmerman uit Lissewege beseft het niet, hij is in coma en wordt pas op het nippertje gered. Het is een levende dode die een dag later naar het sanatorium van het Zwitserse Davos wordt overgebracht, terwijl Hitler ondertussen in Berlijn zelfmoord pleegt in zijn bunker. Dat Jacxsens er zowel lichamelijk als geestelijk bovenop geraakt is een medisch wonder. Het helpt dat Davos op een hoogte ligt van 1500 meter boven de zeespiegel. En dat Pia Gaehwiler verliefd op hem wordt.

Pia is kamermeisje en keukenhulp in het sanatorium. Ze is een boerendochter uit Lütenriet, een onooglijk gehucht met hoop en al vier of vijf hoeves waar de Zwitserse klok al jaren stilstaat. In die bergachtige streek zijn de landbouwwerktuigen nog heel primitief, voornamelijk de handen van het hele gezin. Middeleeuws misschien, maar een tractor geraakt nooit tot op die alpenweide.

Als Hitler in Duitsland aan de macht komt, groeit ook in Zwitserland de onrust. Het land blijft neutraal maar de bevolking wordt verdeeld in twee kampen: pro- en anti-Duitsland. Het is een explosieve situatie, maar Zwitserland heeft één enorm voordeel: zijn bergen. De vijand geraakt er niet zomaar binnen omdat de Gotthard- en de Sint Bernardtunnel evenals de Simplonpas afgesloten kunnen worden. Zwitserland verkoopt wapens aan Duitsland en maakt uniformen voor de soldaten van de Führer, op voorwaarde dat hij er zelf wegblijft. Maar gerust zijn ze er toch niet in.

Geluk bij ongeluk

In '39 wordt het leger gemobiliseerd met alle gevolgen van dien: de mannelijke arbeidskrachten vallen weg en de vrouwen moeten aan de

slag. Voor Pia is het een geluk bij een ongeluk als meisjes tussen de 13 en de 16 jaar opgeroepen worden om een handje toe te steken in ziekenhuizen en sanatoria. Ze kan - eindelijk - de wijde wereld in. Weg van die alp, weg van het gezwoeg op het veld, weg van het saaie en bekrompen bestaan.

Het sanatorium van Davos ligt in de lente van 1945 vol oorlogsslachtoffers. Omdat Zwitserland in oktober '42 de grenzen sloot voor joodse vluchtelingen, een beslissing van de als antisemiet bekend staande minister van Justitie Eduard von Steiger, wil de regering uit eerlijke schaamte nu gevangenen uit concentratiekampen erbovenop helpen in de gezonde berglucht. Pia Gaehwiler is van dienst als de zieltogende Julien Jacxsens wordt binnengebracht. De 23-jarige man uit Lissewege weegt nog 30 kilo. Hij reageert op niets of niemand, één van zijn longen is onherstelbaar beschadigd en hij zal nog maanden in coma liggen. Uitgemergeld en doodziek is hij, maar voor de 19-jarige Pia slaat de bliksem in. "Ik keek in zijn ogen en ik wist: hij wordt mijn man", zal ze later tegen de kinderen zeggen. Pia zal er alles aan doen om Julien terug op de been te krijgen, en ze is een stijfkop met een ijzeren wil. Ze verlengt haar contract met zes maanden, als ze even tijd heeft, zit ze naast zijn bed. En zie, langzaam maar zeker komt er weer leven in Julien.

Anderhalf jaar wordt Julien Jacxsens verpleegd in Davos tot het Rode Kruis hem in de zomer van 46 naar België repatrieert. Hij is nog lang niet hersteld, maar in café 'De Oude Toren' staat zijn bed klaar en wacht iedereen vol ongeduld. Iedereen, met uitzondering van broer Georges. De 19-jarige jongen was in april '46 aan het schaatsen op het Boudewijnkanaal toen hij door het ijs zakte. Vader Karel wordt door zijn dood nog stiller dan voorheen. Van de negen kinderen zijn er nu nog maar zes in leven. En Julien, die heeft nog een hele weg te

gaan.

Wegdromen

Voor Pia Gaehwiler is het vertrek van haar Julien een ramp. Ze moet terug naar huis en neemt in Lütenriet plaats achter het borduurraam. Ze verfraait tafellakens en servetten met een edelweiss, fijn handwerk dat door haar baas aan de betere souvenirwinkels verkocht wordt. Bij elke 'petit point' is er tijd zat om weg te dromen, en de jonge West-Vlaming verdwijnt niet uit haar gedachten. Het geld dat ze verdient, spaart ze op. Met maar één doel: zo snel mogelijk Julien opzoeken. Nog datzelfde jaar trekt ze naar Lissewege. Negen kilometer te voet naar het station, treinen op, bussen af, en weer te voet. Nog nooit is ze verder dan Davos geweest en ze spreekt geen woord Frans of Nederlands, maar ze geraakt er. Ze logeert een paar weken bij haar verloofde en moet dan noodgedwongen terug naar Lütenriet. Met maar één gedachte in haar hoofd: de volgende keer neemt ze Julien mee om in Zwitserland te trouwen. In het arme België wil ze niet blijven, daar is het nog erger dan thuis.

Haar tweede reis naar Lissewege onderneemt Pia niet alleen, ze neemt haar zus mee. Pia heeft zich immers in het hoofd geprent dat Elsa maar best met een van de broers van Julien trouwt. Het is zowat het enige plan van het koppige meisje dat nooit zal lukken. Jeanne Jacxsens, de oudste zus van Julien, herinnert zich op haar 94 jaar nog wat een opschudding de komst van de Zwitserse zussen teweegbracht. "Op de trein werden ze zeer vijandig bejegend omdat ze Duits spraken. Ze waren allebei heel knap en vielen met hun mooie witte mantels erg op. Zowat half Lissewege stond op de stoep om de juffrouwen te begapen."

Op 27 mei 1947 huwen Julien en Pia in de kerk van Kirchberg. Het koppel krijgt een eigen appartement in het grote huis van Pia's ouders en Julien vindt werk

als timmerman. Later, in hun eigen huis in Kirchberg, worden vijf zoons geboren.

Gigolo

"Vader was een beetje een gigolo", zegt zoon Guido. "Extreem charmant, breeddenkend, levensgenieter maar ook een egoïst. Papa wou genieten van het leven en zelfs voor zijn gezondheid wou hij niet inbinden. Ondanks zijn longproblemen en kortademigheid rookte hij immers als een schoorsteen. La vie est belle, en voor hem hoorde daar een sigaret bij."

Kleindochter Susan: "Pia accepteerde al zijn tekortkomingen en als ze over hem praatte, schitterden haar ogen. Maar grootvader hield ook van zijn vrouw. 'Pienchen' noemde hij haar, 'mijn kleine Pia'. Hij bracht soms bloemen mee, of geschenkjes." De charmante man die van het leven hield, heeft thuis nooit over zijn oorlogsverleden gepraat. Een zeldzame keer toonde hij één van zijn littekens, zoals die put in zijn rug waar je een vuist in kon steken. "Het gevolg van mishandelingen in de kampen", zei hij dan en zweeg vervolgens. Iedereen respecteerde dat. Het oorlogstrauma van vader Julien is onbewust ook het leven van zijn kinderen binnengeslopen. Op vakantie in Sydney gaat Guido Jacxsens met zijn echtgenote naar de opera. Tosca van Puccini, maar de klassieker speelt zich ditmaal af tegen de achtergrond van de Tweede Wereldoorlog. Als de nazi-uniformen met klakkende laarzen het podium opstappen, vlucht de nuchtere Guido de zaal uit. Hij kan er niet tegen, tot zijn eigen verbijstering. Zo diep zit die erfenis waar thuis nooit over werd gepraat. Ongezien met de genen doorgegeven aan de volgende generatie. Littekens kunnen erfelijk zijn.

Met dank aan Guido, Susan, Dirk, Ingrid en Jeanne-Marie Jacxsens.

MAANDAG DEEL 6: LOUIS VAN GYSEL VERLOOR ZIJN BROER

**BIJ DE BOMINSLAG OP CINEMA
REX**